

ปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันการทารุณกรรม และการจัดสวัสดิภาพสัตว์เลี้ยง¹

วุฒิพงษ์ รัตนยืนยง²

สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งบนโลกนี้ ที่ถือได้ว่ามีความสำคัญในแง่ต่างๆ เป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในอาณาจักรสัตว์ ทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายกลุ่มด้วยกัน แต่สัตว์กลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์เรามากที่สุดคือ สัตว์ที่มีลักษณะนิสัยไม่ดุร้าย สามารถปรับสภาพให้เข้ากับความเป็นอยู่ของมนุษย์เราได้ อย่างที่เราเรียกกันว่า สัตว์เลี้ยง ซึ่งเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นเพื่อนหรือเพื่อคุ้มครองบุคคลเป็นหลัก ต่างจากสัตว์ใช้งาน สัตว์กีฬา ปศุสัตว์และสัตว์ทดลอง เพื่อเลี้ยงไว้เพื่อการแสดง ใช้ในเกษตรกรรมหรือการวิจัยเป็นหลักนักปรัชญาและนักศาสนาหลายคนเห็นว่า แม้ว่าสัตว์จะมีคุณค่าแตกต่างจากมนุษย์แต่ก็สมควรที่จะได้รับความคุ้มครองเช่นกันตามหลักของสิทธิสัตว์ (Animal rights) ซึ่งหมายถึงสิทธิของสัตว์ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างอิสระปราศจากการหาประโยชน์ของมนุษย์ หรือถูกมนุษย์ทารุณหรือกักขัง นักสิทธิสัตว์เชื่อว่ามนุษย์ไม่อาจมีสิทธิเหนือสัตว์ ไม่ว่ากรณีใด ๆ และต่อต้านการใช้สัตว์โดยมนุษย์ในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อย่างมีมนุษยธรรม หรือมีความรับผิดชอบ หรือแม้ว่าจะมีประโยชน์ต่อมนุษย์เพียงใดก็ตามแม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยจะมีกฎหมายหลายฉบับที่บัญญัติขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองสัตว์ เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 ฯลฯ แต่ก็มีได้คุ้มครองหรือครอบคลุมมาถึงสัตว์เลี้ยง และกฎหมายทั้งหลายดังกล่าวก็ยังไม่สามารถหยุดยั้งการทารุณกรรมสัตว์ในรูปแบบต่างๆ ได้ เมื่อเทียบกับประเทศที่มีกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐอินเดีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และญี่ปุ่น เป็นต้น

ดังนั้นพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 จึงได้บัญญัติขึ้นเนื่องจากสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกและเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงควรได้รับการคุ้มครองมิ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์เลี้ยง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑิลา ภักดิ์กิจ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คนพร จิตต์จรูญเกรขติ และรองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ให้ลูกกระทำการทารุณกรรม และเจ้าของสัตว์ซึ่งนำสัตว์มาเลี้ยงจะต้องจัดสวัสดิภาพให้เหมาะสมตามประเภท และชนิดของสัตว์ ทั้งในระหว่างการเลี้ยงดู การขนส่ง การนำสัตว์ไปใช้งานหรือใช้ในการแสดง เพื่อกำหนด หลักเกณฑ์ในการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ เพื่อให้สัตว์ได้รับการคุ้มครองตาม ธรรมชาติของสัตว์อย่างเหมาะสม แม้ว่าจะพระราชบัญญัตินี้จะให้การคุ้มครองแก่สัตว์เลี้ยงจากการทารุณกรรม และมีการจัดสวัสดิภาพให้สัตว์ก็ตาม แต่ก็ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้ที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เลี้ยงเพื่อนำมาเป็นอาหาร

มนุษย์มีการบริโภคสัตว์มาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยการล่าสัตว์เพื่อเอาน้ำเนื้อมาทำเป็นอาหาร ซึ่ง พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 มาตรา 21(1) ได้มีการบัญญัติ เกี่ยวกับการการฆ่าสัตว์ไว้ว่า ต้องเป็นการฆ่าสัตว์เลี้ยงเพื่อนำมาใช้เป็นอาหารจึงจะไม่เป็นการทารุณกรรมสัตว์ สัตว์ประเภทดังกล่าวนี้ ได้แก่ โค กระบือ เป็ด ไก่ ห่าน สุกร เป็นต้น โดยพิจารณาจากคำนิยามในการบริโภค ประเภทของสัตว์ ซึ่งสัตว์ที่โดยปกติเลี้ยงไว้เพื่อเป็นสัตว์บ้าน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้งาน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นพาหนะ สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นเพื่อน สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร สัตว์เลี้ยงเพื่อใช้ในการแสดง หรือสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้ในการ อื่นใด ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมิใช่เจ้าของหรือไม่ก็ตามจากคำนิยามของคำว่า “สัตว์” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้

แต่พระราชบัญญัตินี้ มิได้มีการคำนึงถึงวิธีการฆ่าสัตว์ เนื่องจากวิธีการฆ่าสัตว์นั้นใช้มีอยู่ด้วยกัน หลายวิธีการและในมาตรา 21(1) เองก็ไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบในการฆ่าไว้อย่างชัดเจนจึงทำให้ไม่มีรูปแบบที่ตายตัวในการฆ่า ส่งผลให้ผู้ที่ฆ่าสามารถกระทำด้วยวิธีการใดก็ได้ จึงควรที่จะมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหารว่าควรมีวิธีการฆ่าแบบไหนและจะต้องเป็นเจ้าของสัตว์เหล่านั้นหรือไม่ เพื่อให้ สอดคล้องกันตัวพระราชบัญญัติ โดยใช้พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 มา เป็นแบบอย่างในการกำหนดวิธีการดังกล่าว

2. ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของสัตว์

สัตว์ถูกมองว่าเป็นทรัพย์สินของมนุษย์หรือเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในระดับต่ำกว่า ซึ่งมนุษย์มีสิทธิที่จะ กระทำการใดๆ ต่อสัตว์ของตนก็ได้ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดของมนุษย์ยุคหนึ่งเกี่ยวกับการแบ่งแยกสังคมมนุษย์ และธรรมชาติออกจากกันแต่ในปัจจุบันหลายประเทศมุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เปลี่ยนแปลงไปสัตว์จึงได้รับการยอมรับในทางกฎหมายเพิ่มขึ้นในกรณีของประเทศไทยสิทธิของสัตว์ได้มีการ รับรองไว้ในพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 โดยกำหนดไว้ชัดเจน ในมาตรา 20 “ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอันเป็นการทารุณกรรมสัตว์โดยไม่มีเหตุอันสมควร”แต่มีข้อยกเว้นหากมี การกระทำตามมาตรา 21จะถือได้ว่าไม่เป็นการทารุณกรรมสัตว์ แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวแล้วการ กระทำบางอย่างจะดูเหมือนว่าเป็นการละเมิดสิทธิสัตว์ (Animal Rights)

ทั้งนี้กลับพบว่ามาตรา 21 (9) “การจัดให้มีการต่อสู้ของสัตว์ตามประเพณีท้องถิ่น” กฎหมายได้กำหนดให้การกระทำความดังกล่าวนั้นไม่เป็นการทารุณกรรมสัตว์ แต่ในทางปฏิบัติแล้วการกระทำความดังกล่าวนั้นส่งผลต่อความรู้สึกเจ็บปวดของสัตว์ ดังนั้นแล้วสัตว์ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ ไม่ถูกทรมาน หรือการกระทำใดๆ ที่คนเข้ามาเกี่ยวข้องอันจะก่อให้เกิดความเสียหาย หรือทำให้สัตว์ได้รับการทุกข์ทรมาน โดยให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ที่ให้การคุ้มครองสิทธิของมนุษย์ที่ถูกกระทำโดยการจงใจหรือประมาท ทำให้เขาได้รับผลกระทบต่อสิทธิในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้สัตว์เองก็ควรมีสถานะเช่นเดียวกับมนุษย์ ในการที่จะดำรงชีพโดยปกติสุข ดังนั้นแล้วการจัดให้มีการต่อสู้ของสัตว์ แม้ว่าจะเป็นไปตามประเพณีก็สมควรให้ถือเป็นการกระทำละเมิดสิทธิของสัตว์

3. ปัญหาเกี่ยวกับการป้องกัน ที่เกินสมควรแก่เหตุ

การฆ่าสัตว์ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายแก่ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์ หรือสัตว์อื่น หรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สินนั้น (มาตรา 21 (6)) โดยพื้นฐานแล้ว สัตว์แม้ว่าจะเลี้ยงดูอย่างดี จนเชื่องแล้วก็ตาม แต่สัญชาตญาณของความเป็นสัตว์ของมันก็ย่อมหลงเหลืออยู่ และสามารถแสดงออกมาได้โดยที่เราเองก็ไม่อาจทราบได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ จนอาจทำร้ายทั้งร่างกายหรือทรัพย์สินของผู้เลี้ยงได้ซึ่งมาตราดังกล่าวระบุให้สามารถฆ่าสัตว์เหล่านั้นได้ เพื่อเป็นการป้องกันตัวโดยไม่มีความผิดและไม่ถือเป็นการทารุณกรรมสัตว์ เมื่อพิจารณาแล้วกลับพบว่าสิทธิในการป้องกันตัวตามมาตรานี้ยังกำหนดองค์ประกอบไม่ชัดเจนหากพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 68) ได้ระบุให้ผู้กระทำจะต้องกระทำไปพอสมควรแก่เหตุหรือได้สัดส่วนแห่งภัยด้วย หากกระทำการป้องกันไปโดยเกินสมควรแก่เหตุ มาตรา 69 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้กำหนดว่าการกระทำความดังกล่าวนั้นเป็นความผิดแต่ศาลลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

ดังนั้นสมควรนำเอาหลักการของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 มาใช้ในมาตรา 21 (6) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 เนื่องจากมาตรานี้ปราศจากหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าการกระทำโดยป้องกันนั้นได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุหรือไม่ เพื่อให้สัตว์ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง

4. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดซ้ำ

การทารุณกรรมสัตว์เป็นต้นเหตุของการที่เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อสัตว์ แต่การที่เจ้าของสัตว์ปล่อยปละละเลยสัตว์เลี้ยงของตนซึ่งเป็นสัตว์คู่หรือสัตว์ร้ายให้อยู่ในพื้นที่สาธารณะ โดยไม่มีการควบคุมดูแลหรือป้องกันอันตรายแก่บุคคลอื่นรวมถึงกรณีที่มีผู้ให้การอุปการะสัตว์จรจัด ทำให้สัตว์นั้นทำ

อันตรายต่อบุคคลอื่น จนทำให้คนทำร้ายสัตว์ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ให้โทษแก่คนทำร้ายสัตว์ มีโทษทางอาญา และมีอัตราโทษหนักแต่กลับไม่มีการบัญญัติโทษแก่เจ้าของสัตว์ที่ปล่อยปละละเลยและก่อความเสียหายแก่ผู้อื่น

โดยมาตรา 23 “ห้ามมิให้เจ้าของสัตว์ปล่อย ละทิ้ง หรือกระทำการใด ๆ ให้สัตว์พ้นจากการดูแลของตนโดยไม่มีเหตุอันสมควร” ซึ่งเมื่อมีการกระทำผิด ผู้กระทำความผิดจะมีเพียงแค่โทษปรับตามมาตรา 32 คือ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท จะเห็นได้ว่าโทษดังกล่าวเป็นโทษที่ไม่สูงนัก เพราะมีเพียงแต่โทษปรับ และยังเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่เลือกที่จะปรับเท่าไรก็ได้แต่ต้องไม่เกินสี่หมื่นบาท ทำให้ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 23 นี้ไม่มีความเกรงกลัวต่อบทลงโทษดังกล่าว เมื่อศึกษาบทกฎหมายอื่นจะเห็นว่าพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2560 ได้มีการกำหนดโทษสำหรับการกระทำความผิดซ้ำ ตามมาตรา 50 ว่า “ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีอำนาจเหนือตลาดกระทำการในลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น กำหนดหรือรักษาระดับราคาซื้อหรือขายสินค้าหรือค่าบริการอย่างไม่เป็นธรรม กำหนดเงื่อนไขในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมให้ผู้ประกอบธุรกิจอื่นซึ่งเป็นคู่ค้าของตนต้องจำกัด การบริการ การผลิต การซื้อ หรือการจำหน่ายสินค้า แทรกแซงการประกอบธุรกิจของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุอันสมควร” ซึ่งกำหนดโทษในทางอาญาไว้ ตามมาตรา 72 “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 50 หรือมาตรา 54 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินร้อยละสิบของรายได้ในปีที่กระทำความผิด หรือทั้งจำทั้งปรับ ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดในปีแรกของการประกอบธุรกิจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” หากพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 มีการบัญญัติโทษเกี่ยวกับการปล่อยปละละเลย แล้วไปก่อความเสียหายให้แก่บุคคลอื่น และหากบุคคลนั้นยังกระทำความผิดซ้ำก็ควรที่จะมีบทลงโทษที่สูงขึ้น เนื่องจากการกระทำความผิดซ้ำซาก ขาดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์เลี้ยงผู้ศึกษาเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวควรได้รับการแก้ไขและปรับปรุงเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพตลอดจนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการซึ่งเป็นมาตรฐานที่ยอมรับในระดับสากลต่อไป ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เลี้ยงเพื่อนำมาเป็นอาหาร

เดิม มาตรา 21 (1) บัญญัติไว้ว่า “การฆ่าสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหาร ทั้งนี้ เฉพาะสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร” ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ตามมาตรา 20 (1)

ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ มาตรการและวิธีการฆ่า เพื่อให้สัตว์ไม่ได้รับความทรมาน โดยกำหนดดังนี้ การฆ่าสัตว์เพื่อนำมาใช้เป็นอาหาร ก่อนที่จะฆ่าสัตว์นั้นจะต้องทำให้สัตว์นั้นสลบก่อน เพื่อไม่ให้สัตว์ได้รับรู้ถึงความเจ็บปวด จึงจะไม่เป็นการกระทำทารุณกรรมสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหาร

2. ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของสัตว์

เดิม มาตรา 21(9) บัญญัติไว้ว่า “การจัดให้มีการต่อสู้ของสัตว์ตามประเพณี” ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ตามมาตรา 20 (1)

ควรให้มีการยกเลิกบทบัญญัติข้อ 21(9) “การจัดให้มีการต่อสู้ของสัตว์ตามประเพณี” เพราะเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของสัตว์

3. ปัญหาเกี่ยวกับการป้องกัน ที่เกินสมควรแก่เหตุ

มาตรา 21 (6) บัญญัติไว้ว่า “การฆ่าสัตว์ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายแก่ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์ หรือสัตว์อื่น หรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สิน” ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ตามมาตรา 20 (1)

ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำการป้องกันที่เกินสมควรแก่เหตุ โดยกำหนดว่า “การฆ่าสัตว์ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายแก่ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์อื่น หรือป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สินหากการกระทำเพื่อป้องกันนั้นเกินสมควรแก่เหตุ ให้ถือว่าผู้กระทำความผิดฐานกระทำความทารุณกรรมสัตว์” เพราะหากการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่รุนแรงเกินไป และเป็นการกระทำที่โหดร้ายเกิน ผู้กระทำจะอ้างว่ากระทำไปเพื่อป้องกันได้ทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบได้ แม้การกระทำดังกล่าวจะโหดร้ายหรือทารุณก็ตาม

4. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดซ้ำ

ตามพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ไม่ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำไว้

ควรมีบทบัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำ หรือมีบทลงโทษที่หนักขึ้นเมื่อมีการกระทำความผิดเป็นครั้งที่ 2 เพื่อให้ผู้ที่กระทำความผิดมีความกลัวและเข็ดหลาบ ไม่กลับมากระทำความผิดเกี่ยวกับสัตว์ซ้ำอีก

เอกสารอ้างอิง

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. “กฎหมายมหาชนเล่ม 1: วิชาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ.” กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.

บรรเจิด สิงคะเนติ. “หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.” กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2547.

ประพิมพ์พรรณ เงินทิพย์. “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสัตว์ตามหลักสวัสดิภาพสัตว์.”

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

ศรัณญา แจ้งขำ. “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์.” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2557.

หุุด แสงอุทัย. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป.” กรุงเทพฯ: ประกายพริก, 2545.